Ulkoasiainministeriö 17.2.2017

Ihmisoikeuspolitiikan yksikkö (POL-40)

Lainsäädäntöneuvos Janina Hasenson

Eduskunnan lakivaliokunnan kuuleminen 17.2.2017 klo 9:15

EU:n vaikuttamisstrategia; ihmisoikeudet

Arvoisa puheenjohtaja, hyvät kansanedustajat,

Kiitän mahdollisuudesta tulla kertomaan EU:n ihmisoikeuspolitiikan näkymistä. Keskityn alustuksessani **poliittisiin näkökulmiin ja EU:n ihmisoikeuspolitiikan kysymyksiin**. Vaikuttamisstrategian oikeudellista näkökulmista valiokunnalle on toimitettu erikseen UM:n oikeuspalvelussa laadittu lausunto, jonka lyhyesti esittelen (ks. HEL7M1260-6).

EU:n ihmisoikeuspolitiikkaa ei voi irrottaa muusta maailmantilanteesta. On selvää, että maailmantilanteessa tapahtuvat muutokset heijastuvat myös ihmisoikeuspolitiikkaan. EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP) ja EU:n yhtenäisyyden haasteena ovat niin **yleinen euroskeptisyys, Brexit, epävarmuus EU:n ja USA:n yhteisen arvopohjan** ja **yhteistyöalojen jatkuvuudesta** Trumpin hallinnon aikana kuin EU:n sisällä tiettyjen jäsenmaiden aiempaa näkyvämpi poikkiteloin asettuminen EU:n yhteistä kantaa sorvattaessa.

Suomen etu on **YUTP- yhtenäisyyden vaaliminen** ja tähän pyrimme. Yhteistyö ja tuki EU:n ulkoasianhallinnon työlle ovat tässä tärkeitä; ihmisoikeusasioissa EUH ja instituutiot ovat yleensä näkökulmastamme oikeassa leirissä (vaikka kaikissa YUTP-asioissa ei EUHia voi nähdä juuri meidän näkemystemme jakajana). **EU:n globaalistrategia** tarjoaa realistisen, pragmaattisen etenemistavan: lähtökohtina arvot yhdistettynä intresseihin ja EU:n intresseinä korostetusti demokratia ja kv. oikeus.

On kuitenkin rehellisesti todettava, että **ihmisoikeuksien näkökulmasta globaalissa kehityksessä on viime aikoina ollut useita kysymysmerkkejä**: sitoutuminen kv. ihmisoikeusnormistoon ja kv. oikeuteen ylipäätään kyseenalaistetaan, ihmisoikeuksien yleismaailmallisuutta vähätellään ja ihmisoikeuspuolustajien ja kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat yhä ahtaammalla eri puolilla maailmaa. Ikävä kyllä näitä äänenpainoja kuullaan myös EU:n omista jäsenmaista. Enemmistö EU-maista on kuitenkin edelleen vahvasti sitoutuneita ihmisoikeusnormiston puolustamiseen. Vähemmistö on kuitenkin jossain kysymyksissä onnistunut alentamaan ihmisoikeussitoumusten tasoa, mikä on valitettavaa ja sitä vastaan tulee edelleen toimia määrätietoisesti. Joskus on myös syytä täydentää ihmisoikeusviestiä kansallisesti tai esim. pohjoismaisella yhteistyöllä. Ihmisoikeuksissa yhteistyötä tehdään tiiviisti Pohjoismaiden lisäksi myös mm. Baltian maiden kanssa.

Kaikesta huolimatta on muistettava, että EU on kuitenkin edelleen ihmisoikeuksien **vahvimpia puolestapuhujia maailmalla**. Kehitysyhteistyön osalta EU ja jäsenmaat vastaavat suuresta osasta maailman tukea. **EU ajaa aktiivisesti ihmisoikeuksia YK:ssa, Euroopan neuvostossa ja ETYJ:ssä,** ja pyrkii haasteista huolimatta viemään ihmisoikeusagendaa eteenpäin. EU käy **ihmisoikeusdialogia** lukuisten maiden kanssa nostaen niissä esille ihmisoikeustilanteen puutteita ja yksittäistapauksia. EU antaa **julkilausumia** ja mikä ehkä vielä

tärkeämpää – tekee **hiljaisen diplomatian** kautta työtä ihmisoikeuksien ja ihmisoikeuspuolustajien tukemiseksi, heidän vapauttamisekseen tai teloitusten estämiseksi. Näistä toimista ei aina voida kertoa julkisuuteen, koska varsinainen tavoite (ihmisoikeuspuolustajien suojelu) silloin usein vaarantuu.

Näitä samoja viestejä kuulimme myös äskettäin **EU:n ihmisoikeusedustaja** Stavros Lambrinidisilta, joka vieraili Suomessa osallistuakseen EU:n ja Venäjän kansalaisyhteiskunnan seminaariin. Hän teki pikavisiitin myös UM:öön tuolloin. Lambrinidis tekee tärkeää työtä EU:n ihmisoikeusviestien viemiseksi kolmansien maiden korkeille virkamiehille ja poliitikoille. Hän korosti myös ns. **”kestävän turvallisuuden” –käsitettä**. Turvallisuus ei ole ihmisoikeuksille vastakkainen käsite eivätkä ihmisoikeudet uhkaa turvallisuutta, kuten usein kuulee väitettävän. Päinvastoin: **ihmisoikeuksien kunnioittaminen on keskeinen edellytys turvallisuuden toteutumiselle.** Vakavat ihmisoikeusloukkaukset johtavat pitkällä aikavälillä turvallisuuden heikentymiseen, pahimmillaan konfliktiin tai jopa sisällissotaan, kuten on joissain tapauksissa nähty.

Työ ihmisoikeuksien eteen ei ole helppoa. Teemoja, joissa on entistä vaikeampaa löytää yhteistä näkemystä ovat mm. naisten oikeuksiin ja sukupuolten tasa-arvoon liittyvät kysymykset, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet sekä myös muuttoliikkeeseen liittyvät kysymykset. Nämä samat kysymykset ovat vaikeita niin EU:n sisällä kuin sen ulkopuolella.

Toisaalta on todettava, että monissa kysymyksissä EU on edelleen nähtävä voimakkaana arvojohtajana maailmanlaajuisesti: esimerkkeinä juuri kuolemanrangaistuksen poistaminen tai uskonnon- ja vakaudenvapauden edistäminen. Myös kansalaisyhteiskunnan tukemisessa ja ihmisoikeuspuolustajatyössä on vaikea löytää maata tai maaryhmää, jota tekisi konkreettisesti EU:ta enemmän. EU ja sen jäsenmaat tukevat mm. kehitysyhteistyövaroin paikallisia ihmisoikeustoimijoita ympäri maailmaa. Myös Suomi antaa merkittävää tukea ihmisoikeuspuolustajatyöhön kehitysyhteistyövaroistaan.

Pohjana ihmisoikeustyölle EU:n ulkopuolisissa maissa toimii **EU:n ihmisoikeus- ja demokratiaohjelma vuosille 2015-2019.** Se hyväksyttiin ulkoasiainneuvostossa kesällä 2015. Ohjelma sisältää toimintakohtia laajalla skaalalla – kidutuksen ja kuolemanrangaistuksen vastustamisesta muuttoliikkeen, terrorismin torjunnan tai kauppakysymysten ihmisoikeusnäkökulmiin. Vastaavaa ohjelmaa ei ikävä kyllä ole hyväksytty EU:n sisäisen ihmisoikeustilanteen osalta. Suomi on ollut kannattamassa ajatusta, että myös EU: sisäisen ihmisoikeustilanteen edistämiseksi luotaisiin poliittisia seuranta mekanismeja. Tästä ei kuitenkaan ole saatu yhteisymmärrystä aikaan. **Suomi jatkaa EU:n ulkoisen ja sisäisen ihmisoikeustilanteen koherenssin** esillä pitämistä myös jatkossa. Tämä tulee varmasti olemaan teema, jota Suomi edistää myös EU-pj-kaudellaan vuonna 2019. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden edistäminen tulee olemaan myös keskeinen osa Suomen Euroopan neuvoston puheenjohtajuuskautta (marraskuusta 2018 toukokuuhun 2019).

Suomi painottaa EU:n ihmisoikeuspolitiikassaan mm. naisten ja tyttöjen oikeuksia, haavoittuvien ryhmien tilannetta sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä kysymyksiä, joiden osalta EU:lla on vielä työsarkaa. Nämä teemat ovat samoja, jotka on määritelty painopisteiksi myös **valtioneuvoston ihmisoikeusselonteossa** (2014).